

BÁO CÁO TỔNG HỢP CỦA MẬT THÁM PHÁP VỀ CAO TRÀO 1930-1931 Ở ĐÔNG DƯƠNG

NGUYỄN PHAN QUANG*

(Sưu tầm và giới thiệu)

Từ cuối năm 1929, mật thám Pháp ở Đông Dương được tăng cường, ráo riết theo dõi và liên tiếp báo về Bộ Thuộc địa Pháp mọi hoạt động của Đảng Cộng sản Đông Dương. "Báo cáo tổng hợp" hiện được bảo quản tại Kho lưu trữ quốc gia Pháp tại Paris (1) cung cấp thêm những tư liệu về Cao trào Xô-viết Nghệ-Tĩnh (1930-1931) trên toàn cõi Đông Dương và ảnh hưởng của cao trào tại Pháp, nhìn từ phía Bộ Thuộc địa Pháp.

*

Paris, 30-11-1929

Tuyên truyền cách mạng ở Đông Dương

Nhằm mục đích kỷ niệm lần thứ 12 Cách mạng Nga, những người Đông Dương gia nhập Đảng Cộng sản từ đêm mồng 6 đến ngày 7 tháng 11 đã toan rải truyền đơn và treo cờ cộng sản tại các trung tâm chính ở Đông Dương (2). Nhà đương cục địa phương đã ra lệnh tịch thu ngay lập tức các truyền đơn và khẩu hiệu phiến động...

Paris, 31-5-1930

Trong khoảng 15 ngày đầu tháng 3-1930, những người Đông Dương thuộc phái cải lương đã dán "áp-phích" trong các làng

Trung Hoa ở biên giới Quảng Tây. Những "áp-phích" này của "các nhóm cách mạng An Nam" kêu gọi dân Đông Dương và đặc biệt là các đội lính khổ đỏ và lính khổ xanh đấu tranh chống "đế quốc Pháp và Nam triều", do một số người xuất ngoại của nhóm VU HAI THU và học sinh trường WHAMPOA [?] đề xướng.

Từ ngày 22-4, truyền đơn được rải trong nhiều thành phố ở Bắc Kỳ, kêu gọi vô sản An Nam kỷ niệm ngày 1-5. Khoảng 20 người rải truyền đơn đã bị bắt giữ. Đáng tiếc là một viên thanh tra người bản xứ thuộc Sở mật thám đã bị thương nặng trong khi y đang bắt giữ 3 người Đông Dương mang trong mình những ấn phẩm phiến động.

Trong đêm 25 rạng ngày 26, một vụ phá hoại đã xảy ra trên đoạn đường sắt giữa Tourane và Huế, làm 7 người bị thương.

Cuối tháng 4-1930, truyền đơn cách mạng tiếp tục được rải khắp nơi với số lượng lớn, nhằm khuấy động một cuộc bạo loạn nghiêm trọng vào đúng ngày 1-5. Đây là ngày mà những người cách mạng hằng mong đợi, được đánh dấu bằng những sự cố nghiêm trọng ở Thái Bình (Bắc Kỳ) và ở Vinh-Bến Thủy (Trung Kỳ).

Ở *Thái Bình*, ngài Công sứ do một đội vệ binh và 15 lính tập hộ tống phải đương đầu với một đoàn biểu tình khoảng 300 người mang nhiều khẩu hiệu phản động... Bất chấp lời hiểu dụ và những phát đạn bắn chỉ thiên, đoàn biểu tình quyết không chịu giải tán. Một phát súng lục được bắn ra từ trong nhóm cầm đầu, trong khi một người trong bọn cầm cờ búa liềm, kêu gọi đoàn người tấn công ngài Công sứ. Ngài Công sứ buộc phải rút súng bắn để thoát thân; một người bắn xú bị thương và bị giải về *Thái Bình*. Đoàn biểu tình rút lui theo từng tốp nhỏ về các làng lân cận.

Ở *Bến Thủy* (Thành phố Vinh), 1.000 người bắn xú vũ trang gây gộc, toan đánh chiếm *Bến Thủy* (3). Trong khi viên Tri phủ với một đội lính tập hộ tống, đang thương thuyết với những người biểu tình, thì một số người cầm đầu hô lớn khẩu hiệu phản đối. Cuộc ẩu đả tiếp diễn, 5 kẻ nổi loạn bị giết, 20 người khác bị thương.

Lâu nay, cuộc bạo loạn vẫn chỉ diễn ra hạn chế trong vùng *huyện Thanh Chương*. Nhưng từ một tháng nay, tình hình đã đổi khác. Ngài Công sứ (Nghệ An) buộc phải cử đến vùng này một đội lính tập với sự hỗ trợ của một đơn vị bộ binh thuộc địa. Ngay sau khi lực lượng đàn áp kéo đến, các cuộc thương thuyết với những người phản loạn cũng bắt đầu, nhằm đạt sự "hồi lương" không điều kiện của những người cầm đầu chủ chốt. Nhưng suốt trong 5 ngày, các cuộc thương thuyết không mang lại hiệu quả gì. Viên chỉ huy đội lính tập lại hiểu dụ một lần cuối, nhưng bị đám đông uy hiếp, anh ta phải sử dụng vũ khí: 16 người bắn xú bị giết và 15 người khác bị thương.

Đáng lưu ý là tại những trung tâm kỹ nghệ như *Hải Phòng*, *Nam Định*, *Hòn Gai*, *Cẩm Phả*, tình hình vẫn yên tĩnh nhờ các biện pháp đề phòng của ngài Thống đốc Bắc Kỳ.

Ở *Nam Kỳ*, ngày 1-5 âm lịch (tức 28-5-1930), truyền đơn cộng sản được rải khắp nơi kêu gọi dân chúng ở *Chợ Mới* biểu tình. Ngài giám đốc Mật thám *Nam Kỳ* đã được thông báo có nhiều cuộc tụ họp quan trọng đang diễn ra ở vùng *Chợ Mới* và ngài đã đến tận nơi xem xét cùng mấy quan chức và 6 lính tập hộ tống. Xe hơi của họ bị một đoàn người biểu tình mang theo băng, khẩu hiệu và vũ trang các loại lao, giáo, mác. Đoàn hộ tống sẵn sàng nổ súng và những lời hiểu dụ bắt đầu. Nhưng đoàn người không giải tán, trái lại còn tỏ ra đáng sợ hơn. Một thành viên trong đoàn hộ tống bị một nhát mác chém vào mặt bị thương nặng. Lính tập nổ súng: 2 người bắn xú bị giết và 3 người khác bị thương. Nhưng nhóm người cầm đầu vẫn ra sức cổ vũ và đoàn biểu tình vẫn chưa chịu giải tán ngay.

Chiều ngày hôm đó, ngài Chủ tỉnh *Cần Thơ* (*Nam Kỳ*) được báo trước có nhiều cuộc tụ tập đang hình thành ở các chợ *Thới Sang* và *Thới Lai*, nhằm tổ chức một cuộc biểu tình lớn trước huyện đường *Ô Môn*. Ngài Chủ tỉnh lập tức đến ngay tại chỗ với 15 lính tập. Lúc 5 giờ sáng, ngài gặp một đám rước khoảng 500 người mang nhiều cờ đỏ và huy hiệu xô-viết. Ngài ra lệnh phá bỏ các lá cờ. Những người biểu tình yêu cầu trả tự do cho "bạn bè" họ bị bắt giữ ở *Chợ Mới*, yêu cầu bãi bỏ thuế chợ, giảm các thuế khác và lấy lúa gạo chia cho nông dân.

Trong khi những người cầm đầu đang nêu các yêu sách trên thì đoàn người đông thêm rõ rệt, phụ nữ trẻ con được đẩy lên hàng đầu. Ngài Chủ tỉnh yêu cầu dân bắn xú giải tán, nhưng một tên trong đoàn người xông tới phía ngài. Vị Chủ tỉnh liền ôm ngang lưng kẻ đột kích. Giữa lúc đó, lính tập bắn 2 phát súng chỉ thiên, đoàn người bắt đầu rối loạn. 13 người khởi xướng đã được nhận mặt...

Ngày 1-5-1930, mấy trăm người bản xứ lại biểu tình trước trụ sở viên chánh tổng Tân Phú, huyện Chợ Mới. Hai ngày sau, 1.000 dân "vô sản" tụ họp trước huyện lỵ Cao Lãnh đưa yêu sách. Sự yên tĩnh đã trở lại sau khi bắt giữ mấy người cầm đầu. Ngày 3-5, ở Tân Dương, nhà đương cục Sa Đéc đang làm việc ở trong nhà hội đồng đã bị 1.500 người bản xứ mang cờ đỏ đến đe dọa. Đám người này bị lính sen đầm giải tán và những người cầm đầu chủ chốt cũng bị bắt giữ.

Ngày 1-5 ở Hà Nội, 2 người An Nam đã bắn trọng thương một viên chức của nhà đương cục bằng súng lục...

Paris, 31-7-1930

Từ ngày hai đảng cộng sản "Đông Dương" và "An Nam" được hợp nhất, tuyên truyền của cộng sản đang ra sức chuyển hướng về vùng nông thôn. Những người cách mạng Đông Dương nghĩ rằng : trước hết họ cần tổ chức và chỉ đạo cuộc vận động về ruộng đất, vì giai cấp nông dân chiếm 95% dân số Đông Dương.

Việc tổ chức những "hiệp hội nông dân" là một trong những biện pháp hiệu quả nhất để dẫn dắt dân cày liên minh với thợ thuyền đứng lên chống đế quốc, nhưng họ vẫn không sao nhãng "công tác chống quân phiệt" và tranh thủ tầng lớp tiểu tư sản. Hình như cuộc phiên động về ruộng đất do đảng cộng sản mới (hợp nhất) có xu hướng lan tràn khắp *Trung Kỳ và Bắc Kỳ*. Từ mấy tháng nay, cuộc phiên động này đã dẫn đến nhiều vụ biểu tình ở *Nam Kỳ*. Trong tháng 6-1930, tuy có bị gián đoạn nhưng dư âm các cuộc biểu tình vẫn còn ảnh hưởng lớn suốt cả tháng này.

Hai ngày trước lễ "quốc khánh" (14-7), truyền đơn được rải khắp *Sài Gòn*, xúi giục dân chúng không đi xem duyệt binh và không tham gia bất cứ cuộc tuần hành,

biểu dương nào do nhà đương cục tổ chức... Tuy nhiên vẫn có một số người đến tham dự cuộc rước đuốc, lễ duyệt binh và các cuộc đua thể thao khác.

Ngày 13-7-1930, hồi 22 giờ, nhiều người An Nam đã đến ngăn trở hoạt động của toà báo "Đảng Lập hiến" và gây nhiều thiệt hại. Theo tin tức do mật thám Nam Kỳ thu thập, thì đây là một vụ chống lại nhân vật Bùi Quang Chiêu.

Riêng ở huyện *Cao Lãnh* đã xảy ra một sự cố mới. Chiều ngày 14-7-1930, viên đại diện chính quyền Pháp của thị trấn này được báo trước sẽ có một cuộc hội họp của cộng sản ở làng Tân huận Tây. Ông ta bèn cử một số nhân viên do ông thanh tra Mật thám chỉ huy đến ngăn chặn cuộc hội họp này. Lúc 2 giờ sáng, số nhân viên này đụng độ với khoảng 100 người ở gần làng. Họ không chịu giải tán khi nghe mấy lời hiểu dụ thông thường. Cùng giờ này, một đội tuần tra gồm 21 người dưới sự chỉ huy của một viên phó quản bản xứ đã đụng độ với một đoàn khoảng 300 người biểu tình, vũ trang bằng mã tấu, gậy gộc. Sau những lời hiểu dụ, đội tuần tra bắn 2 phát súng chỉ thiên để giải tán đám dân bản xứ cứ tiếp tục xông tới. Lính tập bị đám đông tấn công, buộc phải sử dụng vũ khí. Ba kẻ khởi xướng bị giết, nhiều tên khác bị thương nhẹ...

Cùng ngày 14-7-1930, tại tỉnh *Long Xuyên* diễn ra một cuộc tụ tập và đã bị đội tuần tra giải tán dễ dàng sau khi bắt giữ 2 thanh niên mang truyền đơn trong người.

Paris, 30-9-1930

Hoạt động mãnh liệt của cộng sản trong khoảng tháng 8 và tháng 9 đã tạo được những hậu quả nghiêm trọng đối với nhà đương cục. Rất cần lưu ý rằng những vụ cướp phá thường dễ lẫn lộn với phong trào cách mạng. Những phong trào chính trị luôn có khẩu hiệu, còn bọn kẻ cướp thì

chẳng bao giờ nguy trang bằng nhãn hiệu chính rri. Vì vậy, ngày 15-8-1930, tại *tỉnh Sa Đéc*, một băng cướp đã tấn công nhà hàng RICHARD, làm bị thương 7 người và cướp đi mấy ngàn đồng bạc.

Những ngày cuối tháng tưởng chừng đã yên tĩnh, thì ngày 22-9-1930, một đám đông đã kéo đến *huyện lỵ Cao Lãnh* sau khi đốt 4 ngôi nhà của các hào lý chống lại việc tuyên truyền của cộng sản. Một vụ đụng độ lớn đã xảy ra giữa lực lượng sen đầm và những người biểu tình. Hai người trong đám biểu tình bị giết và nhiều người khác bị thương.

Ngày 30-8-1930, 1.000 người bản xứ đánh chiếm *huyện đường Nam Đàn* (Nghệ An) (4). Chúng phá phách nhiều nhà cửa và giải thoát cho tù nhân rồi rút ngay vô sự ra khỏi khu vực trước khi đội lính kéo đến, vì chúng đã cẩn thận cắt đứt các đường dây liên lạc.

Ngày 6-9-1930, tại *tỉnh Chợ Lớn*, một cuộc truy lùng của cảnh sát đã bắt giữ một số phần tử cách mạng nguy hiểm. Một người đã bị giết trong khi chặn xét.

Ngày 8-9-1930, *đồn lính khố xanh Đô Lương* bị 600 đến 800 kẻ phiến loạn xông vào đánh phá. Nhờ sự can thiệp của máy bay, đồn lính được giải vây (5). Ngày hôm sau (9-9-1930), cùng một lúc *huyện đường Cẩm Xuyên và huyện đường Kỳ Anh* (Hà Tĩnh) cũng bị đánh phá (6).

Ngày 11-9-1930, nhiều cuộc biểu tình diễn ra liên tiếp ở các đồn trong *Thành phố Vinh* và trong vùng *Thanh Chương* (Nghệ An) dưới sự chỉ huy của những người cầm đầu cộng sản. Các phân đội lê dương đã được kịp thời điều đến do tính chất nghiêm trọng của tình hình và tầm quan trọng của hoạt động cộng sản tại các vùng này.

Gần đây, *tỉnh Nghệ An* hình như là địa bàn thí điểm của cộng sản. Một số người An Nam nguyên quán ở tỉnh này xuất dương

sang Moscou (Nga) và Quảng Đông (Trung Hoa) trở thành những phần tử tích cực trong Đệ tam quốc tế. Nhiều người trong bọn họ đã bí mật trở về nước để bôn-sê-vích hóa vùng này nhằm gây dựng cơ sở, từ đó toả đi các nơi vận động bạo loạn... Họ đã tìm thấy ở Nghệ An một địa bàn thuận lợi, vì toàn thể dân chúng ở đây từng chịu ảnh hưởng của những sĩ phu yêu nước, luôn nung nấu tư tưởng thù địch với chế độ bảo hộ và các quan lại An Nam phục vụ chế độ này.

Tình trạng này đòi hỏi sự hiện diện của một lực lượng quân sự nghiêm chỉnh có đủ khả năng ngăn ngừa mọi mưu toan tổ chức các cuộc tụ tập thường khi biến thành những cuộc biểu tình lớn; mặt khác việc thanh trừng những phần tử nổi loạn sẽ được phối hợp tiến hành bằng những cuộc truy lùng, bắt giữ bọn cầm đầu. Phủ Toàn quyền cũng sẽ làm như vậy tại các tỉnh *Sa Đéc và Chợ Lớn ở Nam Kỳ*, là những địa bàn có dấu hiệu xuất hiện một phong trào tương tự ở Nghệ An.

Những biến cố gần đây ở Trung Hoa và Ấn Độ hẳn rằng đã gây ấn tượng sâu sắc trong dân chúng An Nam vốn rất chăm chú theo dõi tin tức. Những người xuất dương sang Trung Hoa đã chuyển về cho đồng bào của họ mệnh lệnh của Moscou, kể cả những người lãnh đạo thực hiện kế hoạch cách mạng.

Những ngày cuối tháng 9-1930 được đánh dấu bằng những cuộc biểu tình mới, cả ở Nam Kỳ và Trung Kỳ. Tại *Cần Thơ và Chợ Lớn*, những người cầm đầu ra sức lôi kéo nông dân đi đánh chiếm các nhà hội đồng. *Tại Nghệ An*, một lần nữa 600 cộng sản lại đánh *chiếm huyện Nam Đàn* sau khi đã cắt đứt các đường dây liên lạc. Sau hai lần tấn công, quân phiến loạn buộc phải giải tán dưới làn đạn của đội lính tập; 17 người bị giết, 22 người bị thương và 36 người bị bắt giữ (7).

Paris, 31-10-1930

Ngày 3-10-1930, gần 1.000 người lại tấn công nhà ga Yên Xuân (gần khu vực Thành phố Vinh), như họ đã từng tấn công hồi tháng 9 (8). Viên trưởng ga bị thương nặng. Đêm 3 rạng ngày 4-10-1930, một đội lính lê dương dò biết được một chi bộ cộng sản ở làng Van Khue, những người cầm đầu đã bị bắt cùng tang vật.

Những người cộng sản hình như muốn mở rộng cuộc phản loạn vào Nam Kỳ. Đêm 2 rạng ngày 3-10-1930, một đội tuần tra cảnh sát đã giải tán 300 người An Nam đang kéo đến đánh phá đồn cảnh sát Mỹ Hòa trong tỉnh Bến Tre. Một lá cờ đỏ búa liềm đã bị tịch thu; lá cờ mang dòng chữ : "Intervenons en faveur de la province de Nghe An A bas la Commission des réformes - Les rizleres aux habitants" [Hãy hưởng ứng cuộc đấu tranh của nhân dân tỉnh Nghệ An Đả đảo ủy ban cải cách Ruộng đất cho dân!]. Tại Chợ Lớn: 4 người bị bắt giữ; tại Thủ Dầu Một: 3 người bị bắt giữ. Các súng lục tự động và truyền đơn đã bị tịch thu. Cùng ngày, một cuộc điều tra tư pháp tiến hành trong tỉnh Long Xuyên đã phát hiện một tổ chức cộng sản mưu đồ tước vũ khí của lính khố đỏ. Đã tiến hành 31 vụ bắt giữ.

Ngày 5-10-1930, ở vùng Thanh Chương, 9.000 kẻ phản loạn từ nhiều hướng kéo đến, tấn công lực lượng cảnh sát và lính lê dương. Trong cuộc đụng độ, 20 người biểu tình bị giết, 30 người khác bị bắt giữ. Ngày hôm sau (6-10-1930), 3000 người An Nam cố sức đánh chiếm làng Võ Liệt (Thanh Chương-Nghệ An). Cuộc tấn công của họ đã bị trả giá đắt: 60 người bị giết.

Ngày 9-10-1930, tại tỉnh Quảng Ngãi, một đoàn gồm 300 người đã cắt đứt con đường thuộc địa [đường số 1] và đốt trụ sở mật huyện.

Việc thiết lập lại trật tự ở Trung Kỳ được thực hiện nhờ thành lập nhiều đội quân lùng sục khắp các vùng rối động nhất; cách triển khai những đội quân này chắc chắn sẽ có hiệu quả. Trên thực tế, khi thực thi nhiệm vụ, các đội quân này buộc phải hành động thẳng tay: ngày 9-10, trong một cuộc đụng độ, 60 kẻ phản loạn đã bị giết. Nhiều lần, những người cộng sản ẩn trốn trong vùng rừng núi mưu toan tổ chức các vụ thâm nhập vào các làng, nhưng phần lớn không kết quả. Đêm 25 rạng ngày 26-10-1930, họ lại tiếp tục đột nhập các tổng Nam Kim và Phú Long (Nghệ An) nhưng vẫn không kết quả.

Tuy nhiên, đến cuối tháng 10-1930, một phong trào có quy mô rộng lớn đã diễn ra. Trong đêm 28-10, một toán cộng sản định biểu tình ở phía bắc Phủ Diễn (Nghệ An). Viên tri phủ được lính tập và lê dương hộ tống đã đến tại chỗ và buộc phải nổ súng. Ngày hôm sau, một cuộc biểu tình khác lại diễn ra tại đây. Đặc điểm của hai cuộc tấn công này là: số người tham gia rất hạn chế nhưng rất kiên quyết và mang rất nhiều biểu ngữ.

Cùng thời gian này, một cuộc tập trung gồm 200 người An Nam đã diễn ra ở Nam Kỳ. Một người cầm đầu đứng lên diễn thuyết giữa đám đông trước khi cảnh sát đến can thiệp.

Paris, 31-12-1930

Cộng sản ở Pháp

Mít tinh của Hội chống áp bức thuộc địa và đế quốc

Nhằm lên án những "tội ác" của đế quốc ở Đông Dương, Hội "chống áp bức thuộc địa và đế quốc" tổ chức một cuộc mít tinh ở nhà hát BELLEVILLE hôm thứ Bảy 23-12-1930. Hôm trước, báo "Nhân đạo" đăng tên các diễn giả và mời tất cả những công nhân

không phân biệt màu da đến dự cuộc biểu dương quan trọng này.

Cuộc họp diễn ra đúng ngày quy định; khoảng 300 người đến dự. Trong số những người da đen, người ta chú ý KOUYATE, KOSSOUL, LACOMBE, ROSSO, KOATE, FAURE. Không có người An Nam nào có mặt ở trong phòng. 21h30, cuộc họp khai mạc dưới sự chủ tọa của LÉON WERTH với sự tham gia của HERCLET, GETTON, DANIEL RENOUX và KOUYATE.

Sau khi xin lỗi về sự vắng mặt của các đồng chí VAILLANT-COUTURIER và DOROT đang bận đi công tác tuyên truyền, chủ tọa WERTH tố cáo nỗi bất hạnh của những người cu li Đông Dương khốn khổ những nô lệ thực sự của thực dân Pháp; ông ta kêu gọi giai cấp công nhân ủng hộ những người cách mạng An Nam đang đổ máu giành tự do.

GATON [?], thư ký C.G.T.U. tố cáo những tội ác do tư bản gây ra trong tất cả các thuộc địa. Nhằm thực hiện những lợi ích vô sỉ, bọn họ đã biến đồn điền thành những nhà tù thực sự. Người bản xứ nghèo khổ bị cưỡng bức lao động dưới roi vọt để nhận đồng lương chết đói, không thể nuôi sống gia đình; họ chết vì uất ức và kiệt sức. Các đồng chí! diễn giả kêu gọi - các đồng chí hãy đứng lên bắt bọn đao phủ ở Đông Dương phải lùi bước.

DANIEL RENOUX nhân danh “Hội Cứu tế đỏ quốc tế”, đề nghị mọi người nghiêng mình tưởng niệm những nạn nhân của tội ác khủng bố đế quốc. Ông ta nhắc lại những cuộc hành quyết xảy ra liên tiếp hàng ngày kể từ sự kiện Yên Bái và khẩn thiết kêu gọi những người lao động Pháp hãy cứu nguy cho 61 người bị khép án tử hình đang chờ ngày lên đoạn đầu đài trong các nhà tù ở Đông Dương.

KOUYATE khẳng định sự đoàn kết của những người lao động da đen với vô sản An Nam. Ông ta nói về nỗi thống khổ của thợ thuyền da đen ở tất cả các nước thuộc địa, nơi mà chủ nghĩa đế quốc “đem văn minh đến cùng với đại bác và súng máy”.

GAILLARD nhân danh đảng Cộng sản kết thúc chương trình diễn thuyết. Ông điểm qua những phong trào cách mạng làm rung chuyển Đông Dương: cuộc bạo động Yên Bái, biểu tình ngày 1-5 và ngày 1-8, những cuộc nổi dậy trong tháng 9. Ông ca ngợi chủ nghĩa anh hùng của Đảng Cộng sản An Nam mới thành lập, nêu những sai lầm của phong trào dân tộc tiểu tư sản, đồng thời tỏ lòng khâm phục tinh thần dũng cảm của những người An Nam. Kết thúc diễn văn, ông ta kêu gọi lao động Pháp hãy cứu 61 người bị kết án tử hình ra khỏi đoạn đầu đài và cứu 4.000 người đang bị giam và lưu đày ra khỏi nhà tù.

Một nghị quyết khẳng định sự đoàn kết của vô sản Paris đối với những người cách mạng Đông Dương và một bản kháng nghị đầy phần nộ đối với những tội ác của chủ nghĩa đế quốc và PASQUIER khát máu đã được toàn thể biểu quyết nhất trí. Lúc 24h30, phiên họp bế mạc trong tiếng hô: “Đông Dương độc lập muôn năm! Đả đảo đế quốc!”

Ngày 23-12-1930, “Hội chống đế quốc” tổ chức một cuộc mít tinh mới vì nền độc lập của Đông Dương tại “Salle du Grand Orient”, phố Cadet. Dưới sự chủ tọa của LÉON WERTH, các ông GAILLARD, KOUYATE và JOURDAIN tố cáo những tội ác của đế quốc Pháp ở Đông Dương. Khi cuộc họp kết thúc, 4 người An Nam là DO DUC HO, DO DINH THACH, LE VAN TRAI và một người tên là TU bị giải về đồn cảnh sát; sau khi kiểm tra căn cước, họ được trả tự do.

Paris, 31-1-1931

Ngày 2-1-1931, viên tri huyện Nghi Lộc (tỉnh Nghệ An) đã rời làng Song Loc để xem xét việc bắt giữ một số người cầm đầu cộng sản mà y vừa được báo tin. Coi thường việc sử dụng lính tập đi hộ tống, viên tri huyện này chỉ ra đi với 9 người tùy tùng. Vì vậy, họ đã bị 60 người vũ trang bằng dao, mác, từ các làng lân cận kéo tới tấn công dọc đường. Tuy đã đối phó quyết liệt, viên tri huyện và thuộc hạ của y đã bị số đông giết chết và ném xác xuống sông Cả, cách đó không xa. Ngày hôm sau, xác 5 người đi theo viên tri huyện đã được vớt lên và hai ngày sau đó xác viên tri huyện và những người khác mới được vớt lên từ sông Cả. Cuộc đàn áp lập tức được tiến hành quyết liệt: một đội tuần tra cơ động đuổi kịp bọn phiến động và giết chết khoảng 30 người trong cuộc giao chiến giữa hai bên. Nhiều vụ bắt giữ được tiến hành ít lâu sau đó, theo sự chỉ dẫn của các hào lý An Nam.

Đêm 16 rạng ngày 17-1-1931 ở tỉnh Quảng Ngãi diễn ra một cuộc biểu tình của cộng sản. Đội lính tập nổ súng vào đám đông mấy ngàn người: 6 cộng sản bị giết, 15 bị thương và 35 bị bắt giữ. Hai ngày sau, cũng tại tỉnh này, một đoàn 2.000 người cách mạng đã bị đội lính tập giải tán với sự hỗ trợ của bộ binh thuộc địa, lại thêm 35 người An Nam bị bắt.

Ngày 20-1-1931, kẻ chủ mưu cuộc tấn công ở Nghi Lộc (Nghệ An) đã bị các hào lý bắt giữ khi y đang trốn nấp trong làng. Tên này nguyên là một lính khố đỏ. Cho đến cuối tháng 1-1931, những trung tâm phiến động chuyển dần về miền Nam Trung Kỳ. Sau các biến cố những ngày 17 và 19-1-1931, nhiều vụ rối động lại đã diễn ra trong tỉnh Quảng Ngãi. Đêm 24 rạng ngày 25, 8 người bản xứ bị giết và nhiều người khác bị bắt giữ. Đêm 29-1, một đội lính tập đi tuần

tra duyệt độ với một toán người biểu tình. Nhà đương cục Pháp vận dụng kinh nghiệm đàn áp phong trào cộng sản ở bắc Trung Kỳ, đã có những biện pháp cần thiết để dập tắt ngay phong trào hình như đang xuất hiện ở phía Nam Trung Kỳ.

Paris, 28-2-1931

Một cuộc biểu tình mới lại xảy ra ngày 4-2-1931 trong vùng *Quảng Ngãi*. Đội tuần tra lính tập duyệt độ với một đám phiến loạn, "Hiếu dụ" không hiệu quả, đội lính sử dụng vũ khí. Trong số 13 người chết tại hiện trường, người ta nhận mặt được một trong những người cầm đầu cuộc biểu tình. Cũng trong tỉnh này, ngày 8-2-1931, đồn Chau My Dong đã giải tán được một đoàn biểu tình khoảng 1000 người.

Ở *Nam Kỳ*, ngày 8-2-1931 được đánh dấu bằng một sự việc nghiêm trọng. Khi tan buổi diễn tại một rạp hát vùng ngoại vi Sài Gòn, một toán người bản xứ phát cao một lá cờ đỏ. Viên thanh tra mật thám LEGRAND định can thiệp liền bị một phát súng lục bắn trọng thương, chở đến bệnh viện thì chết, viên án sát lập tức bị bắt giữ. Những cuộc truy lùng tiến hành ngay trong hôm đó giúp cảnh sát bắt giữ được 12 cộng sản, trong số đó có Bùi Công Trừng vừa từ Moscou về nước.

Paris, 31-3-1931

Trong tháng 3-1931, ở Đông Dương không xảy ra cuộc biểu tình nào đáng kể... Nhưng sự lắng dịu này chỉ là tạm thời, vì thực ra Đảng Cộng sản đã hoàn toàn được tổ chức lại trong những tháng gần đây, theo đúng chỉ dẫn của Đệ tam Quốc tế gửi về. Từ nay, Đảng tập hợp tất cả những người cộng sản Đông Dương với tên gọi "Đông Dương cộng sản đảng". Dưới Ban chấp hành Trung ương là các Xứ ủy, lãnh đạo các tổ chức trong các xứ khác nhau của Liên bang. Một ban thường vụ sẽ hỗ trợ cho

các Xứ ủy, phụ trách việc thành lập các ủy ban tuyên truyền. Số lượng các hội đoàn phụ thuộc được đảng thừa nhận đã thu hẹp lại, chỉ còn những hội sau đây : thanh niên cộng sản, tổ chức nông dân, tổ chức thợ thuyền, hội phản đế, hội phụ nữ, hội cứu tế đỏ, các đội tự vệ.

Chỉ dẫn của Đệ tam Quốc tế cũng lưu ý các ủy ban về cách thức lựa chọn các thành viên nghiệp đoàn. Từ nay trở đi, các ủy ban có thể chọn người gia nhập các nghiệp đoàn trong đám thợ thuyền và nông dân mà không quá cố chấp về cảm tình cộng sản của họ. Theo cách đó, các ủy ban sẽ tăng thêm rõ rệt khả năng chiến đấu.

Paris, 30-5-1931

Nhân ngày 1-5-1931, nhiều sự cố đã xảy ra ở nhiều khu vực. Ở Nam Kỳ, có nhiều cuộc tụ tập thuộc vùng phụ cận Bến Tre và Đức Hòa. Ở Trung Kỳ, tỉnh Quảng Ngãi là nơi xảy ra nhiều cuộc bạo loạn nghiêm trọng hơn cả. 100 cộng sản ở làng Trà Ninh đụng độ với một đội lính lê dương đi tuần tra... Gần Phú Thọ, một đội bộ binh thuộc địa đã giải tán được một đoàn gồm mấy trăm người bản xứ. Trong vùng phụ cận huyện Sơn Tịnh, một phân đội lê dương giải tán được 1.000 người phiến loạn. Trước đó một đêm, đồn Lạc Thiện ở tỉnh Hà Tĩnh đàn áp một cuộc biểu tình bắt đầu từ một cuộc tụ họp. 40 người bản xứ đã bị giết ngay trong đêm đó.

Đêm 29 rạng ngày 30-4-1931, một cuộc xung đột xảy ra giữa những người biểu tình vũ trang bằng giáo, mác với lính tập ở đồn Yên Thái. Cũng trong ngày hôm đó, lính đồn đã giải tán 200 cộng sản ở phía Bắc Phủ Diễn. Ngày 28-5-1931, nhiều nhà của của người bản xứ giàu có ở Yên Phú (?) (tỉnh Vinh) bị cướp phá; viên Lý trưởng và 11 kỳ mục bị giết. Cùng ngày, viên đội PERRIER, Trưởng đồn Quan Lang đi xe

đạp lên Đô Lương (Nghệ An) bị một toán phiến loạn tấn công. Lính lê dương đi tìm kiếm vẫn chưa phát hiện được tung tích viên hạ sĩ quan này; hôm sau xác của y mới được tìm thấy trong bụi tre, cách Yên Phú 500m.

Paris, 30-6-1931

Cuối tháng trước xảy ra việc đáng buồn: đó là vụ ám sát ông GATILLE và viên đội PERRIER. Theo những tin tức bổ sung gửi về huyện, vụ ám sát PERRIER do những người cách mạng tiến hành đồng thời với việc giết 11 kỳ mục chống cộng sản.

Cái chết của ông GATILLE lại diễn ra trong một hoàn cảnh hơi khác. Viên chức này đi thanh tra việc làm con đường lên Darlac, một xứ Mọi, trên đường về ông bị chặn đánh ở vùng phụ cận Chla Long, gần biên giới Căm-bốt. Ông cũng bị tấn công bằng nhiều nhất giáo và mác. Hai tên lính tập đi theo không có vũ khí đã chạy thoát và kêu cứu.

Những vụ rối động vẫn tiếp tục diễn ra trong tháng 6-1931. Ngày 3-6, những người cách mạng dùng súng lục bắn chết viên thủ quỹ ngân hàng Nguyen The Ty vì viên chức này không chịu nộp 1000\$ (piastres). Ngày 8-6 trạm gác kiểm lâm Phương Trạch bị đốt cháy. Ngày 10-6 viên lý trưởng ở Hương Khê bị bắt cóc. Ngày 16-6, một viên chức ở huyện Cẩm Xuyên bị ám sát gần chợ Yên Dương; bốn ngày sau viên Lý trưởng Xuân Dương cũng chịu chung số phận...

Khoảng nửa cuối tháng 6-1931, tình hình ở Nghệ An, Hà Tĩnh, Quảng Ngãi có vẻ lắng dịu, có lẽ do việc bắt giữ những người cầm đầu chủ chốt. Ngày 6-6-1931, cảnh sát Anh ở Singapore đã bắt giữ người mang tên Serge LEFRANC, tên thật là Joseph DUCROUX, Thanh tra của Đệ tam Quốc tế sang công cán ở Viễn Đông. Tên cộng sản Pháp này đã đến Sài Gòn trao

tiền viện trợ cho các ủy viên Ban chấp hành Đảng Cộng sản Đông Dương là Trần Phú và Ngô Đức Trì. Trong số giấy tờ thu được ở DUCROUX, nhà đương cục Anh phát hiện địa chỉ những người cầm đầu cách mạng chủ chốt ẩn trốn ở Trung Hoa. Những tin tức này cho phép cảnh sát Hồng Kông bắt giữ ngay Nguyễn Ái Quốc và nhiều phụ tá của ông. 5 vụ bắt giữ khác được tiến hành ở Thượng Hải đều từ những nguồn tin đã nói ở trên.

Việc bắt giữ người thủ lĩnh “bất khả tiếp cận” của phong trào cộng sản Đông Dương và các phụ tá của ông rất có thể chỉ làm chậm lại trong một thời gian sự hăng hái của nhiều người cách mạng mà ý nguyện của họ trước hết là độc lập cho dân tộc...

PARIS, 30-6-1931

Tin tức từ Paris

Sau vụ bắt giữ Nguyễn Ái Quốc ở Hồng Kông và việc mật thám Đông Dương bắt giữ những người khởi xướng chủ chốt - cựu học sinh trường Staline - gửi từ Moscou về (...) [bản sao chụp bị mờ mấy chữ] Đảng Cộng sản Đông Dương đang trải qua một cơn khủng hoảng...

Từ khi nghe tin Nguyễn Ái Quốc bị bắt, Dang Van Thu đã tập hợp các đồng chí thủy thủ của anh ta tại quán ăn của anh ở phố St Nicolas và yêu cầu Báo *Humanité* của Đảng Cộng sản Pháp phải mạnh mẽ tố cáo các vụ bắt bớ này..., phải khởi xướng một chiến dịch mãnh liệt đòi trả tự do cho Nguyễn Ái Quốc bị đế quốc Anh bắt giữ. Chẳng phải Nguyễn Ái Quốc là người phát ngôn cơ của cách mạng Đông Dương đó sao? Chẳng phải chính anh ta - thời gian ở Pháp - đã đấu tranh bên cạnh những CACHIN, VAILLANT-COUTURIER, MARTY cho đến ngày anh đi Moscou và lo việc tổ chức Đảng Cộng sản Đông Dương đó sao? Anh ta đi Hồng Kông để chuẩn bị cuộc nổi dậy của

quần chúng nông dân và thợ thuyền nhằm giải phóng hoàn toàn Đông Dương khỏi những kẻ bóc lột họ.

Những đồng chí thủy thủ ở Havre tán thành ý kiến của Thu và quyết định gửi thư đến Báo “*Humanité*” yêu cầu tòa báo trừ tính một chiến dịch tố cáo đế quốc, vì người lãnh tụ chân chính của cách mạng Đông Dương. Nguyễn Ái Quốc đã bị tòa án Hà Nội kết án tử hình; nếu chính phủ Anh chuyển giao anh ta cho nhà cầm quyền Pháp thì anh sẽ bị xử tử. Đảng Cộng sản Pháp cần làm hết khả năng của mình để ngăn chặn vụ giết người này.

Paris, 4-6-1931

Hoạt động cách mạng ở thuộc địa

Hiện nay, phong trào bạo động chống phương Tây ở các thuộc địa được Trường Đại học Marx-Lénine khai thác và nuôi dưỡng, dưới sự giám sát trực tiếp của Bộ Chính trị Đế tam Quốc tế. Trong trường “đại học” này, những giáo trình về Chủ nghĩa Lénine và về thực tiễn cách mạng được giảng dạy nhằm giúp những chiến sĩ cộng sản xuất thân từ các thuộc địa. Trường này đã đào tạo những nhà hoạt động từng tổ chức cuộc cách mạng ở Trung Hoa và Ấn Độ.

Những người khởi xướng của cộng sản có nhiệm vụ khai thác mọi bất mãn và lợi dụng mọi phong trào chống đế quốc phương Tây, dù nguồn gốc các phong trào đó như thế nào. Những Phân bộ quốc gia (Sections nationales) của Đế tam Quốc tế cũng có nhiệm vụ tuyên truyền cách mạng trong dân bản xứ thuộc địa, dưới sự lãnh đạo của Trường Đại học Marx-Lénine.

Vì vậy, Đảng Cộng sản Pháp cũng lập ra hai tổ chức đặc trách việc tuyên truyền ở các thuộc địa. Tổ chức thứ nhất - “Phân bộ thuộc địa trung ương” (La section centrale coloniale) hoạt động về mặt chính trị. Tổ

chức thứ hai - ủy ban thuộc địa trung ương” - hoạt động về mặt nghiệp đoàn. Văn phòng quốc tế của C.G.T.U. phụ trách việc biên soạn, dịch, phát hành sách và truyền đơn bằng tiếng Ả rập và An Nam, được phân phát cho người bản xứ sống ở Pháp hoặc gửi về các thuộc địa. Việc chuyển gửi tài liệu chỉ có thể tiến hành bí mật, thường là qua trung gian các thủy thủ tham gia Đảng Cộng sản; họ giấu các gói truyền đơn ở trên tàu, khi đến nơi thì trao cho các điệp viên tin cậy.

Để thực hiện tốt công việc này, Đảng Cộng sản sử dụng rộng rãi những phương tiện do “Câu lạc bộ quốc tế của những thủy thủ” cung cấp. “Hội vận tải quốc tế” tập hợp tất cả thủy thủ cộng sản trên toàn thế giới và thiết lập ở mỗi cảng quan trọng những “câu lạc bộ” để các thủy thủ tìm đến liên lạc với đồng chí của họ khi ghé qua cảng. Các “câu lạc bộ” này cũng vừa là địa điểm hội họp vừa là những “hòm thư” của mạng lưới liên lạc cộng sản. Ở Pháp có hai tổ chức loại này, một ở Bordeaux, số nhà 104, Quai Balacan, một ở Marseille, số nhà 10, phố Fauchier. Nhưng tổ chức thứ nhất đang tạm ngưng hoạt động, chỉ có tổ chức ở Marseille thì đang hoạt động rất hăng hái. Từ Marseille, tổ chức này đã gửi đến nhiều hải cảng ở các thuộc địa các tài liệu tuyên truyền do Đảng Cộng sản ấn hành.

Tại Pháp, việc tuyên truyền vào các thuộc địa do HERCIET người phụ trách Văn phòng quốc tế của C.G.T.U. đảm nhiệm. Ông ta có những phụ tá nguyên quán tại các thuộc địa Pháp, trong đó có nhiều người là học trò cũ của Trường Đại học Marx-Lénine. Mỗi người bản xứ này phụ trách những đồng bào của mình hướng về hoạt động cách mạng của ba Phân bộ chính:

+ Phân bộ Bắc Phi phụ trách hoạt động cách mạng trong những người bản xứ

Musulmans, do ALI, BOUCHA FA và MAROUF chỉ đạo.

+ Phân bộ da đen, do KOUYATE chỉ đạo.

+ Phân bộ Đông Dương, do NGUYEN CONG PHIEN và thời gian gần đây thì do NGUYEN VAN TAO chỉ đạo...

Phân bộ Đông Dương: Thực hiện việc tuyên truyền cộng sản ở châu Á, Ban chấp hành Đệ tam Quốc tế đặt ở Quảng Đông (Trung Hoa) một “Bộ Viễn Đông” (Bureau d'Extrême-Orient). Đây cũng là cơ quan phụ trách hoạt động cách mạng ở Đông Dương. Vai trò Đảng Cộng sản Pháp giới hạn trong phạm vi in ấn và gửi đi các tài liệu tuyên truyền thông qua “Câu lạc bộ quốc tế của những thủy thủ”. Đảng cũng tận dụng những hoạt động ngầm ở thuộc địa để tăng cường hoạt động của mình bên cạnh giai cấp công nhân Pháp.

Tuy nhiên, hoạt động cộng sản đặc biệt quan trọng lại là số sinh viên Đông Dương hiện đang có mặt trên đất Pháp. Cuộc đô hộ của Pháp ở Đông Dương dẫn đến hệ quả là tạo ra số thanh niên bản xứ ngày càng nhiều được tiếp thu nền khoa học phương Tây. Họ học tập tại các trường trung học ở thuộc địa rồi sang Pháp học và tốt nghiệp tại các trường đại học ở Pháp.

Paris, 31-7-1931

Những vụ rối loạn tiếp tục xảy ra trong các tỉnh Bắc Trung Kỳ. Cuối tháng 6-1931, nhiều nhóm phiến loạn tụ tập gần các đồn Thanh Chương và Đô Lương, trong vùng phụ cận Vinh. Một đội lính tập đi tuần tra bị bao vây ở gần My Ngọc. Mấy ngày sau, trong vùng Hà Tĩnh, một viên lý trưởng bị giết ở Yên Trường. Ngày 6-7-1931, khoảng 50 người cách mạng tấn công các làng Thanh La, Thanh Chương trong tỉnh Vinh, nhưng đã bị đánh lui, để lại một người chết. Ngày 7-7-1931, 100 người biểu tình bị giải tán ở Tràn Cat. Ngày 10-7, cuộc biểu

tình của 300 người bản xứ bị giải tán ở Đức Thọ (Hà Tĩnh) khi lính tập bắn một loạt phát súng chỉ thiên. Đêm 16 rạng ngày 17-7-1931, ở Thu Thanh, khoảng 60 người mưu toan đập phá nhà viên bang tá. Vẫn trong tỉnh Hà Tĩnh, ngày 6-7-1931, cộng sản đã bắt 3 tuần canh ở làng Vĩnh Lưu. Ngày 13-7-1931, tại đồn Lạc Thiện đã tìm thấy xác viên lý trưởng làng Yên Vượng... Trong tỉnh Bình Định, đêm 22-7-1931, nhiều cộng sản vũ trang gây và giáo biểu tình và tấn công đồn khố xanh cách Bồng Sơn 6km. Nhiều hào lý bị thương nặng trong vụ biểu tình này.

Paris, 31-10-1931

Cộng sản ở Pháp - Sự kiện trong tháng

Trong tháng này, các đảng cực tả phân phối rất nhiều truyền đơn cho những người nguyên quán ở các thuộc địa. Việc bắt giữ DO DUC THIEN ở Toulouse làm dấy lên sự phẫn nộ của Đảng Cộng sản. Trong một truyền đơn nhan đề "Biện pháp khủng bố của đế quốc Pháp", những người ở phố La Fayette đứng lên chống "hành vi dễ tiện của chính phủ đối với những sinh viên An Nam chỉ mong đến Pháp để học tập:

"Bọn đế quốc chưa bằng lòng với việc đàn áp dân An Nam tại xứ sở của họ, chúng còn muốn quấy rầy họ khi họ đã xuất dương. Gần đây chúng đã bắt giữ một trong những lãnh tụ chủ chốt của phong trào cách mạng - đồng chí Nguyễn Ái Quốc - ở Thượng Hải [?]. Chúng đã giao Tào cho bọn đao phủ ở Đông Dương. Một số phận tương tự cũng đang chờ đợi DO DINH THIEN sắp phải hồi hương..."

Tờ truyền đơn kết thúc bằng lời kêu gọi tất cả thợ thuyền Pháp và Đông Dương hãy tổ chức những cuộc biểu tình tại các thành phố nhằm tố cáo tội ác của đế quốc.

"Hội chống đế quốc" cũng lên tiếng kêu gọi "chống khủng bố đang hoành hành trong các thuộc địa và đặc biệt là ở Đông Dương". Trong một truyền đơn bằng chữ Quốc ngữ được bí mật gửi đến "Hội những người An Nam" ở Bordeaux, Toulouse, Marseille và Lyon, hội này than phiền về số phận đất nước khốn khổ này bị đế quốc tư bản ngược đãi từ hơn hai năm nay:

"Hơn 3000 người Đông Dương đang chết dần trong các nhà tù, hơn 2.000 người đã bị đày đi Guyane. Nhà đương cục ở Đông Dương nhìn thấy "những phần tử nghi vấn" bất cứ ở đâu. Ở Nam Kỳ, viên Phủ Man đã bắt giữ 80 "phần tử nghi vấn" - cả đàn ông lẫn đàn bà và ném vào nhà tù; trong các vùng Thanh, Nghệ, 6 người bị nghi vấn rải truyền đơn trong một buổi lễ duyệt binh đã bị hành hình tàn nhẫn.

"Nhưng điều thật đáng mừng là: mặc dầu khủng bố hoành hành khắp nơi, bọn đế quốc vẫn không thể nào dập tắt được phong trào cách mạng. Chính phủ đã cử Bộ trưởng Bộ Thuộc địa sang Đông Dương mưu toan một cố gắng cao nhất hòng chống lại sự phát triển không gì ngăn cản nổi của một phong trào quyết quét sạch nền thống trị của đế quốc ở Viễn Đông..."

Trong báo cáo tháng trước [9-1931] chúng tôi đã lưu ý việc Đảng Cộng sản quyết định tăng cường hoạt động tuyên truyền cách mạng trong giới binh sĩ bản xứ đóng tại Pháp. Đầu tháng 10-1931, một truyền đơn đặc biệt gay gắt bằng tiếng Pháp được bí mật phân phát cho binh sĩ da đen thông qua Ủy ban nghiệp đoàn quốc tế của thợ thuyền da đen. Truyền đơn này báo trước một cuộc chiến tranh mới đang đến gần, một cuộc chiến tranh đang được đế quốc Pháp chuẩn bị chống lại Liên bang Xô-viết:

"Bọn tư bản da trắng sẽ ra sức trưng mộ rất nhiều lính da đen vào quân đội, cũng như năm 1914, và buộc họ phải "chiến đấu cho tự do, bình đẳng, bác ái, chống đế quốc đỏ" Hồi anh em da đen! - tác giả tờ truyền đơn kêu gọi - các bạn quyết không cho phép lũ người áp bức các bạn dùng các bạn vào việc dìm thắng lợi vẻ vang của thợ thuyền Liên bang Xô viết trong biển máu! Xứ sở của các bạn đang rên xiết dưới gót sắt của đế quốc châu Âu và ép buộc các bạn rời bỏ gia đình, vợ con để phục vụ trong quân đội đế quốc. Các bạn bị ngược đãi tệ hơn những con chó; người ta trả cho các bạn những đồng lương rẻ mạt, người ta ngược đãi các bạn, người ta thí cho các bạn những miếng ăn không thể nuốt nổi. Tất cả các bạn hãy đứng lên chống lại bọn đế quốc và chiến tranh của chúng. Hãy đòi hỏi nền độc lập của đất nước các bạn và hãy sẵn sàng chiến đấu bảo vệ Liên bang Xô viết!"

Nhóm cộng sản Đông Dương ở Toulouse do DO DUC THIEN... cầm đầu đã trợ lực cho Đảng Cộng sản Pháp bằng việc in những truyền đơn chữ Quốc ngữ phân phát cho binh lính người An Nam. Đầu tháng này, tờ báo *"Tiếng nói của lính An Nam"* (La voix du soldat annamite) được phát cho binh sĩ ở đồn lính Tây-Nam, và ngày 7-10 DO DINH THIEN ghé qua Toulouse tìm cách chuyển giao cho một người lính được hồi hương về Đông Dương một truyền đơn bằng chữ Quốc ngữ. Tờ truyền đơn này gửi cho "Các bạn binh lính đã hết hạn quân dịch", quả quyết cách mạng An Nam thắng lợi, yêu cầu tất cả các đồng chí hồi hương

hãy tập hợp dưới ngọn cờ cộng sản để đấu tranh đến giọt máu cuối cùng vì nền độc lập của Đông Dương.

Paris, 31-12-1931

Hoạt động của "nhóm Cộng sản Đông Dương" ở Pháp

... Sau vụ cảnh sát Anh ở Trung Hoa bắt giữ 4 người cộng sản nổi tiếng NOULENS, LEFRANC, NGUYEN AI QUOC và LE QUANG DAT tháng 6-1931..., cuối năm 1931 "nhóm Cộng sản Đông Dương" được thành lập trực thuộc Phân bộ thuộc địa của Đảng Cộng sản Pháp. Nhóm cộng sản này có các chi bộ ở các trung tâm chính trị tại Pháp, nơi có kiều dân An Nam... Nhóm này liên lạc với Đảng Cộng sản Đông Dương để chuyển về nước các chỉ thị của Đệ tam Quốc tế, những truyền đơn, báo chí và các loại tài liệu khác. Nhóm này sử dụng những người liên lạc đã được thử thách, trước hết là trong những thủy thủ ở Marseille và Le Havre. Chúng tôi đã tìm hiểu được vai trò của Câu lạc bộ quốc tế ở phố Franklin trong việc chuyển các thư tín quốc tế về Đông Dương. Những tin tức thu được trong tháng này cho phép nghĩ rằng: nhằm làm thất bại việc theo dõi những thủy thủ An Nam, nhóm Cộng sản Đông Dương đã tính đến việc sử dụng cả những thủy thủ người Trung Hoa nói thạo tiếng An Nam để bảo đảm hoạt động tuyên truyền và liên lạc giữa Paris với các thành phố lớn ở Pháp và giữa nước Pháp với Đông Dương... [*những trang cuối bị rách*].

CHÚ THÍCH

(1) Bản tổng hợp của "Cơ quan kiểm soát người bản xứ tại thuộc địa", trực thuộc Bộ Thuộc địa Pháp - Archives Nationales (Rue Franc-Bourgeois, Paris); Ký hiệu lưu trữ: F7-13167.

(2) Tổ chức Đảng Cộng sản ở Nghệ-Tĩnh đã sớm đưa ra các khẩu hiệu đấu tranh cụ thể, thiết thực, phù hợp với yêu cầu cấp thiết của thợ thuyền, dân cày, học sinh, binh lính, phu kéo xe,

những người buôn bán nhỏ, công chức... Các truyền đơn rải ở Thành phố Vinh và một số phủ huyện nhân ngày kỷ niệm Cách mạng tháng Mười Nga năm 1929 phản đối đế quốc Pháp xử chém Phan Văn Thân, Nguyễn Văn Điều là hai cán bộ của Tổng Nông hội Nghệ Tĩnh (Tham khảo: Ban Nghiên cứu lịch sử Đảng Tỉnh ủy Nghệ An (BNCLSDTUNA). *Xô viết Nghệ Tĩnh*. Nxb. Sự Thật, Hà Nội, 1981, tr. 28-29).

(3). "Quyết liệt nhất là cuộc bãi công của 500 công nhân nhà máy diêm, trong đó có 300 phụ nữ ngày 22-4-1930. Trong cuộc bãi công này, công nhân đòi 4 yêu sách (tăng lương, bớt giờ làm việc, làm nhà cho công nhân nghỉ ăn cơm trưa, sau bãi công không được đuổi hoặc bắt thọt). Hàng trăm học sinh các trường trong Thành phố Vinh mà nòng cốt là Trường Quốc học Vinh, tẩy chay cuộc tập trung học sinh nghe Hồ Đắc Khải Tổng đốc Nghệ An "hiếu dụ" (*Xô viết Nghệ Tĩnh*, sdd, tr. 31-32).

(4). Những yêu sách của nhân dân không được đế quốc Pháp thực hiện, Tỉnh ủy Nghệ An chủ trương tiếp tục phát động quần chúng đấu tranh với nhiều khẩu hiệu (đòi thả công nhân Bến Thủy bị bắt, không được bắn giết những người biểu tình, bỏ một số sắc thuế, thả chính trị phạm...). Mở đầu đợt đấu tranh này, ngày 30-8-1930, huyện ủy Nam Đàn vận động 3000 nông dân mang giáo mác và gậy tày tuần hành qua các làng vạch tội ác đế quốc, tay sai rồi kéo vào huyện lỵ Nam Đàn ở Sa Nam. Dọc đường, đoàn biểu tình đốt phá các trạm canh "kiểm soát cộng sản", tiến đến huyện đường Nam Đàn phá cổng xông thẳng vào nơi làm việc của tri huyện, phá nhà lao giải thoát tù nhân, thiêu hủy giấy tờ sổ sách và bắt viên tri huyện ký tên đóng dấu vào lá cờ ghi các yêu sách (*Xô viết Nghệ Tĩnh*, sdd, tr. 44).

(5). "Trên 1000 nông dân Anh Sơn chia làm 3 mũi ào ạt tiến vào Thị trấn Đô Lương. Nhận được điện báo của tri phủ Anh Sơn, tên công sứ Pháp ở Nghệ An phải đưa máy bay lên ném bom, làm 12 người chết" (*Xô viết Nghệ Tĩnh*, sdd, tr. 48-49).

(6). "Hàng ngàn nông dân huyện Cẩm Xuyên kéo đến đập phá huyện đường, phá cửa nhà lao, rồi giương cao cờ đỏ búa liềm tiến về Thị xã Hà Tĩnh phối hợp đấu tranh... Sau hàng giờ xung đột với lính, quần chúng lại quay về tập trung ở Quán Kh... (?) bổ sung thêm lực lượng. Sáng hôm sau [9-9-1930], họ kéo đến sở Thương chánh đòi giảm thuế muối. Tên công sứ Pháp ở Hà Tĩnh sai lính vào đàn áp, làm 5 người hy sinh".

"Ngày 9-9, Huyện ủy Kỳ Anh tổ chức nổ pháo, đánh trống, tổ chức nhân dân biểu tình kéo vào huyện đường. Tên tri huyện và nha lại chạy trốn. Đoàn biểu tình xông vào phá cửa nhà lao giải phóng những người bị tù, đập nát huyện đường. Trên đường về, họ gặp 8 ô tô chở công sứ, tuần vũ, giám binh và lính ở Thị xã Hà Tĩnh chạy vào. Đoàn biểu tình chặn lại đấu tranh. Tên giám binh ra lệnh cho lính đàn áp. Binh lính không tuân lệnh hần. Tên công sứ Pháp giơ súng dọa bắn dân chúng. Một đảng viên cộng sản xông tới cướp súng, bị tên giám binh bắn chết. Lập tức quần chúng xông lên xung đột với bọn chúng. Mặc dù có đông binh lính và súng đạn nhưng bọn chúng phải đối phó rất lâu mới giải tán được cuộc biểu tình tay không của quần chúng" (*Xô viết Nghệ Tĩnh*, sdd, tr. 48-49).

(7). Ngày 21-9-1930, Khâm sứ Trung Kỳ ra lệnh đóng cửa Trường Quốc học Vinh và 17 trường khác (tiểu học, kiêm bị) ở Thanh Chương, Nam Đàn, Hương Sơn và đuổi về quê tất cả học sinh Nghệ-Tĩnh đang theo học ở các tỉnh khác (*Xô viết Nghệ Tĩnh*, sdd, tr. 52).

(8). Ngày 12-9-1930, đội tự vệ đỏ huyện Hưng Nguyên đột nhập ga Yên Xuân, phá máy điện thoại, bắt giữ viên kỹ ga để cắt đứt liên lạc với Vinh và các nơi khác, đồng thời hộ vệ cho 8.000 nông dân biểu tình kéo vào huyện lỵ Hưng Nguyên... Đoàn biểu tình đến cách huyện lỵ khoảng 1km thì hai chiếc máy bay của Pháp tới ném bom... Đoàn biểu tình vẫn không giải tán. Đế quốc Pháp tiếp tục cho máy bay đến ném bom lần thứ hai làm chết tất cả 217 người và 125 người bị thương (*Xô viết Nghệ Tĩnh*, sdd, tr. 49-50).